

דברא משמע. לשעבר ופה לאומרו שעל נר"ט האט זכרל נשטת ימי זראשית משמין אומו לפי שזמולאי שנת נכרל זלאמרינן נפסחים [דף 77]: בורא. דני שהוא טרי * אוילי ע"ל: רבה.

[דף נא ע"ב משנה] בית שמאי אומרים "שברא מאור האש" ובית הלל אומרים "בורא מאורי האש".

[דף נב ע"ב גמ'] אמר רבא "ב"ברא" כולי עלמא לא פליגי דברא משמע, כי פליגי ב"בורא", בית שמאי (אומרים) [סברי] "בורא" דעתיד למוברא ובית הלל סברי "בורא" נמו דברא משמע. מתיב רב יוסף (ישעיה מדה) "יוצר אור ובורא חושך" (עמוס ד) "יוצר הרים ובורא רוח" (ישעיה מב) "בורא השמים ונוטיהם". אלא אמר רב יוסף ב"ברא" ו"בורא" כולי עלמא לא פליגי ד"ברא" משמע,

עין איה

ש"גם כל מעשינו פעלת לנו" ד', עד שגם הדברים המלאכותיים, כמאורי האש, מעשי ידיו הם, "אתה הכינות מאור ושמש"⁵.

ב. אמר רבא, ב"ברא" כ"ע ל"פ דברא משמע, כ"פ ב"בורא", בש"א, "בורא" דעתיד למברא, וב"ה סברי, "בורא" נמי דברא משמע. זה הוא כלל מוסכם שראוי לומר ברכות של יחש הבריאה בלשון עבר. אף שחידוש הבריאה מצד שפע הקיום הוא מתמיד, "כאמור: לעושה אורים גדולים כל"ח"¹, שהוציאו מזה מסדרי התפילה², שהוא יתברך מחדש הוא בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, אמנם החובה הראשית היא לכאר שאין שום חידוש ידעה וחידוש רצון מלפניו יח, ע"כ גם כל הדברים היותר מחדשים, שאצלנו הם בתור עתידים והיום, הם בתור עבר לגבי החכמה הקדומה של יוצר בראשית ב"ה. ע"כ הלשון היסודית היא המורה עבר בכיורו.

ג. מתיב רב יוסף, "יוצר אור ובורא חושך", "יוצר הרים ובורא רוח", "בורא השמים ונוטיהם", אלא אר"י, ב"ברא" ו"בורא" כ"ע ל"פ דברא משמע כו'. מתוך שהעבר וההווה הם ראויים להרשם יחד בציור אחד על ערך הבריאה ביחש הבורא יתברך אליה, מצד הכנתנו אל הציור המוסרי המשלימנו, בהביגנו יחוסינו אל בוראנו יתברך שמו בכל רגע לקבל חיים ואור מרצונו הטוב, עלינו להשכיל כי ההווה הוא מתהווה ע"י התמדת שפע טובו. ולענין ההכשר המדעי שעלינו להשכיל, שאין בערכו יתעלה שום שינוי, א"כ כבר הוא הכל בחכמתו הקדומה בתור עבר. ע"כ ראוי שתהיינה המלות המורות על סיפור הבריאה, מורות בתוארן

א. בש"א, "שברא מאור האש", וב"ה אומרים, "בורא מאורי האש". יסוד כרכ(ו)ת מאורי האש הוא להורות שלא לבד הבריאה האורגנית וכל יצורי בראשית הטבעיים מעשי ידי ד' המה, והם ממלאים את תפקידם כפי שגורה חכמתו הנעלה, כ"א גם כל הדברים המלאכותיים שהם ממעשי אנוש ותחבולותיו, שכל דור ודור מתחדש בסתרי הטבע להוליד דברים חדשים ותולדות חדשות, כולם מעשי ד' המה, שיצר את הטבע באופן הראוי להתחבר עם שכל האדם, שגם הוא הנהו חלק אחד מחלקי המציאות, שבכותו להשלים ולהוציא אל הפועל את השלמת המציאות הטבעית, כל דבר בזמנו הראוי. ע"כ אנו מברכים על הדבר הראשון שהוציא האדם בחכמתו, והוא אב גדול לכל ההתחדשות של כל הדברים המלאכותיים שהאדם ממציא בחכמתו, הוא יצירת האור והאש. שכבר הורו חז"ל בפרק מקום שנהגו¹ שנתן הקב"ה באדם מעין (בינה) [דוגמא] של מעלה והקיש שני (רעפים)² [אבנים] והוציא אש מביניהם. א"כ האור הוא יצירה מלאכותית מבינת האדם, ואנו מודים ומכירים שהיא מעשה ד' שיצר שכל האדם על זאת התכונה. וכל הדברים הפרטיים שבכל דור ודור הם יוצאים אל הפועל אנו צריכים להכירם למעשה ד', כצמחי השדה היוצאים כל אחד בזמנו כן צמח השכל האנושי המלאכותי יש לו זמנו הקבוע, ובמלאכת ימיו שכבר ראויה היא המציאות להיות משתלמת על ידו בכללה, אז מזדמנות הסיבות שיתעורר האדם בשכלו וברצונו, להוציא כל דבר בעתו, וזאת היא מעין קדושת השבת³ שאנו מכירין בששת ימי המעשה. ע"כ כאשר ביום השבת אנו מעידים על היצירה הכללית שלא נמצא עמה שיתוף שכל פרטי, אנו מעידין אח"כ בהתחלת ימי המעשה,

"הישרות הטהורה אומרת, שכל עמל המדע צריך שיהיה מכוון אל היסוד האידיאלי לתן לרצון האנושי את הפנים היותר טהורים הראוים לו, לעדן את הרצון, לאמצו, לקדשו, לטהרו, להרגילו בחנוכים שונים, שתהיה שאיפתו תמיד רוממה ושגיבה. יתעסקו המדעים איך להוציא מן הכת אל הפועל את כל הפרטים, שהרצונות הטובים והישרים השולטים בעולם שואפים אליהם, והם הם כל צרכי החיים ההגונים, החמריים והרוחניים, אבל מרומם פסגת מטרם הכללית צריכה להיות עדינותו של הרצון עצמו, בהירותו השכלית של הרצון והתאדליות עצמיותו.

ואוי לה לאנושיות כולה כשהיא סרה מדרך הישרה, ותחת ליסד את המרכז של כל ההשלמות על הבסיס של עלוי הרצון תניח את הרצון עצמו בגסותו, בלא עבוד ועלוי, וכל עמלה יהיה רק למלא את התאוות הרגילות שהן זורמות כנחל גפרית וכל מיני גיהנם יצוין בהן. אז נופלת היא אנושיות בכללותה ברשע. הנורא והמכוער של זוהמת עבודה זרה, אשר דם ירדפנה, וממעמקים תקרא אל אל אלהי אמת, לשוב אל התכונה הקדושה של יסוד ההשתדלות הכללית לעלוי הרצון, ואז 'תקרא וד' יענה תשוע ויאמר הנני, כי 'קרוב ד' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת'.

וזהו כל יסוד התשובה: התעלות הרצון והשתנותו לטובה, לצאת מחושך לאור ומעמק עכור לפתח תקוה. 'ועמי תלואים למשובתי, שובה משובה ישראל, שובה ישראל עד ד' אלהיך'.

(אמר הנני, כי קרוב ד')

כדמות הוה ויהיו-בהבנתן ג"כ עבר. ההוה יהי לפי המוכן הגלוי, לפי שהידיעה הזאת צריכה לתועלת המוסרית שצריך להשתמש בה בכל צת, והכל שוים לקבל ההכשר המועיל הזה, בעל לב רחב ובעל לב קצר. ע"כ תואר המלה "יוצר" ו"בורא" הוא הוה, וההבנה הפנימית מתחמת הלשון מורה ג"כ עבר. כי להשלמת השכל ראוי להשכיל כח העבר שביצירה, מצד חכמתו העליונה יתברך שאין בה לא שינוי ולא חידוש. ואע"פ שהידיעה של יחש ההוה היא יסוד מוסרי לגבר² הרגש של אהבת ד' ויראתו, מ"מ יסוד הידיעה של יחש העבר הוא עיקר גדול לשרשי האמונות הישרות של עקרי התורה. ע"כ הקפידא גדולה שיהי' במובן בורא, ד"ברא" משמע, להבליט החכמה הקדומה שמצדה הכל הוא בתור עבר, ואפילו כל הדברים המתחדשים מחריצות האדם ותבונת כפיו, ע"כ לא יפעל כל חידוש לסור מרצונו המונח ע"פ חכמתו הקדומה ב"ה.

(אמר הנני, כי קרוב ד')

ועליון לדמות את מעמדך בעולם, למעמדו של ילד שנולד בבור בית הספר של המלך, שהמלך רחם עליו וצנה לספק לו את כל מה שטוב עבורו, ואת כל המצטרף לו, עד שנולד הילד ושכלו התבגר, ולא הנה יודע שקיים משהו בעולם חוץ מהבור ומה שיש בו. ושלית המלך הנה בא אליו תמיד ומביא לו את הדרוש לו, גרות, אכל, משקה ותלבשה, והודיע לילד כי הוא עבד המלך, וכי הבור וכל אשר בו, וכל המזון שהוא מביא לו, שיך הפל למלך, והטיל על הילד להודות ולשבח למלך.

ויאמר הילד: "אני משבח את בעל הבור הנה אשר לקח אותי להיות לו עבד, ומיטיב רק לי בכל טובותיו, ושם את עינו ואת לבו עלי להשגיח עלי ולמלא את מחסרי". — אמר לו השליח: אל תכנה את המלך בשם "בעל הבור הנה", פן תחטא בכך, שחרי אין הבור הנה לבדו ממשלת המלך, כי מה שנמצא ברחבי ארצותיו יותר מהבור הנה לא יספר מרכ. וכן אין אתה לבדך עבדו, כי אין מספר לעבדיו, וכן טובותיו ותסדיו שנהנית מהם, אינם נחשבים למאומה לעמת הטובות שהוא מיטיב לאחרים, וכן השגחתו עליך אין לה ערך לעמת השגחתו על אחרים. — ויאמר הנער: אינני משיג מאומה מכל מה שהזכרת, אני מבין ממהות המלך רק כפי מה שראיתי את טובו וממשלתו. — אמר לו השליח: אמר איפוא כך: "אני משבח את המלך העליון, אשר אין קץ למלכותו, ואין גבול לטובו ולחסדו, ואני נחשב לאין ואפס לעמת חילותיו הרבים, והטוב שהוא משפיע עלי אינו נחשב למאומה לעמת עצם יקלתו".

ומעתה הבין הנער ממהות המלך את מה שלא הנה מבין מקדם, ונגדלה רוממותו במחשבתו, ונקנסה איתו אל לבו, ונגדלה בעיניו מעלת טובו של המלך ומעלת הטוב שנהנה ממנו, שלמרות עצם רוממות המלך ומעוט נחשיכות הנער בממלכתו, הנו משגיח עליו ומיטיב לו, ונחשיכות מתגותיו עלתה מאז בעיניו.

(אמר הנני, כי קרוב ד')